

Ruhun Şehri, Şehrin Ruhü: Semerkand

●● Ülüve Atasoy

28. ÜNİTE GENEL KÜLTÜR

İSLAM BELDELERİ / Ruhun Şehri, Şehrin Ruhü: Semerkand	177
TAVŞAN DELİĞİ / Sabır	180
SİNEMA	181
KAHRAMANLAR ARARKEN / Ahmet Yesevî ve Pîr Elinden Bade İçen Topraklar	183
MEDENİYETİMİZDEN YAPRAKLAR / Akide Şekeri...	185
YAKIN TARİHİMİZDEN NOTLAR / İstrap Salıncağında	186
Özden Kopuşu Seyrederken	
TARİHİMİZDEN İZLER / Fatih Sultan Mehmet'in Vakfiyesinden...	190
BULMACA	192

Semerkand, ruhu olan şehirlerden. İslam medeniyetine olan katkıları saymakla bitmeyecek cinsten. Semerkand'ın resmi tarihi M.Ö. 500'lü yıllara kadar gidiyor. O tarihte Pers hâkimiyetinde bulunan şehir, M.Ö. 300'lü yıllarda Büyük İskender'in saldırısıyla el değiştirmiş. Zaman içerisinde birçok devletin egemenliğine giren Semerkand'da, Ömer b. Abdülaziz döneminde yoğun bir İslamlaşma görülmüş. Sâmâniler döneminde ise Semerkand ilmi, kültürel ve ekonomik açıdan İslam dünyasının en önemli merkezlerinden biri haline gelmiş. Kaynaklarda İmam Maturidi başta olmak üzere 1000'den fazla âlimin bu şehirde yaşadığı bilgisi aktarılmakta. Hadis alimlerinin en büyüklerinden İmam Buharî'nin kabri, Semerkand'ın hemen batısında, Dahbid yolu üzerindeki Harteng Köyü'nde bulunmaktadır. İmam Buharî, Buhara'da doğsa da, Buhara emirinin çocuklarına özel ders vermeye yanaşmayıp dersinin

herkese açık olduğunu söyleyip, yönetime ters düşerek Buhara'yı terk etmek zorunda kalmış. Semerkand yakınlarındaki bu köye yerleşmiş ve burada vefat etmiş. Günümüzde ise türbesi, mescidi ve hadis öğretim merkezi birarada bu köyde bulunmaktadır.

Semerkand'ın sembolü, hatta kalbi diyebileceğimiz bölge Registan Meydanı. Meydanda birbirine bakan o meşhur 3 medrese bulunuyor. Bunlardan ilki, Uluğ Bey tarafından 1420'de kurulmuş ve onun ismiyle anılmakta olan Uluğ Bey Medresesi. Uluğ Bey'in bizzat kendisi ölene kadar bu medresede matematik ve astronomi dersleri vermiş. Medresede o dönemde 50 kadar öğrenci odası mevcut iken, bugün bu bölümler hediyelik eşya satışı için kullanılıyor. Bu arada ekstra bir bilgi: Uluğ Bey, Ankara Savaşından tanıdığımız ve açıkçası pek de iyi anmadığımız Timur'un torunu. Kendisinin ve de Timur'un, günümüz

Semerkandın mimarları olduğunu da ekleyelim. Uluğ Bey ve Ali Kuşçu'nun başını çektiği birçok âlimin bu medresede yaptıkları çalışmalarla günümüz astronomi ilminin temelleri atılmış. Uluğ Bey, bu medresenin tâç kapısına ilim öğrenmenin her Müslüman kadın ve erkeğe farz olduğu hadisini nakşettirmiş. Evet, 1420 tarihinde yapılan bir medresenin girişinden bahsediyoruz. Günümüzde kız çocuğunun okumaması gerektiğini savunan zihniyet için bu medresenin taç kapısına işlenen Hadis-i Şerif bir anlam ifade eder mi bilemiyoruz. 1600'lü yıllarda Uluğ Bey medresesine simetrik olarak ve bizzat ona benzemesine gayret gösterilerek Şirdar Medresesi ve Tillakari Medresesi inşa edilmiş. Bu üç Medrese ayrı ayrı çok güzel olsalar da, üçünün bir arada olması muhteşem bir ahenk, estetik ve zarafeti beraberinde getiriyor.

Uluğ Bey medresenin yanı sıra, astronomi çalışmalarına kaynaklık edecek bir de rasathane kurmuş ve Zic-i Kürekânî veya Zic-i Sultanî adı verilen meşhur astronomi eseri burada yapılan gözlemler sonucu yazılmış.

Dönemin en önemli âlimlerinden olan ve çalışmaları günümüze kaynaklık eden Ali Kuşçu, Uluğ Bey'in ölümünden sonra İstanbul'a gelmiş ve dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmet'in desteğiyle çalışmalarına burada devam etmiş. Talas Savaşı sırasında Çinli askerlerden kâğıt imalatının öğrenilmesiyle, ilk kâğıt değirmeni de Semerkand'da yapılmış ve dönemin en kaliteli kâğıtları da burada üretilmiş.

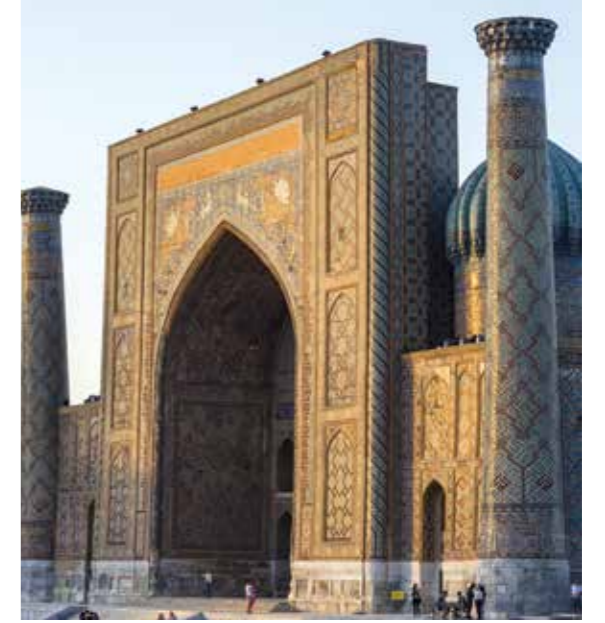
Şehrin önemli merkezlerinden biri de Türk-İslam dünyasının birçok isminin kabrinin bulunduğu Şah-ı Zinde namıyla meşhur külliye. İçerisinde peygamberimizin yeğeni Kusam ibn Abbas'a ait olduğu düşünülen kabir de mevcut. Timur, oğlu Uluğ Bey ve ailesi ise Gûr-ı Emir'de.

Semerkand, birçok istilaya maruz kalmasına rağmen kısa sürede toparlanabilen ve her yönüyle İslam medeniyetinin merkezlerinden biri olmayı sürdürebilmiş bir şehir. "Medeniyet Yolcuları" iddiasına sahip bizlerin Semerkand'ı, Buhari'yi, Uluğ Bey'i Ali Kuşçu'yu ve daha nice öncü beldeleri ve önden giden ufuk şahsiyetleri iyi bilmesi ve tanınması lazım. 3 yıl kadar önce bir gurup öğretmen

arkadaşımızla İstanbul'daki Şeb-i Arus anma programına katılmıştık. Hemen arkamızda programa tezahürat amaçlı katıldıkları belli olan ve gençlerden oluşan oldukça kalabalık bir gurup yerleşti. Gençlerin tek yaptığı etrafı rahatsız edici bir şekilde ve sözsüz olarak bağırmaktı. Ekibi defalarca uyarmamıza rağmen sonuç alamadık.

Belli ki bunun için buraya gelmişlerdi. Buraya kadar olağan karşılanabilir ve çok önemli bir problem yokmuş gibi gözükebilir. Programın sonunda Cumhurbaşkanımıza yaklaşık 2 metre boyunda ve oldukça hoş bir hat hediye edildi. Tabloda kocaman bir Elif harfi vardı, sadece bir Elif. Biraz önce programı büyük bir aşkla sahiplenen gençlerin hattı görünce sorduğu soru temel meselemizdir ve olmalıdır: "O ne?!" Gençler Elif harfini tanımamışlardı, tabloda yazanın ne olduğuna dair en ufak bir fikirleri yoktu; fakat programın en coşkulu gençleri de yine onlardı.

Dememiz o ki; medeniyet tasavvurumuz geçmişimizle, atalarımızla ve onların başarılarıyla övünmekten ileri gitmediği sürece yerimizde saymaya devam ederiz. 'Bugün ne yapıyorum,

ne yapmalıyım? derdi taşımayan kişilerle medeniyet inşası mümkün değildir. "Burası yüzyıl ara verse bile, ata binince ne yöne gideceğini unutmamış olanların ülkesi" diye bir sosyal medya paylaşımı vardı... İnanıyoruz ki böyledir. Yol belli, yön belli, ancak atabinme, azim, çaba ve eylemle ilgili problemlerimiz olduğu açık. İdeallerimiz, derdimiz ve davamız, gideceği yönü unutmayanların harekete geçmesiyle hayat bulacaktır. Yola çıkmış öncülere selam olsun.

SABIR

●● İrem Ertuğrul

Çocukluğumda bana en zor gelen şeylerden biri sabretmektir. Çünkü sabır o zamanlar, çok istediğin bir şeyi beklemek anlamına gelirdi. Okulun kapanacağı günü, ablamın geleceği günü, sınav sonuçlarının açıklanacağı günü beklerken sabırsızlıktan öleceğim sanırdım ve birinin bana "sabret!" demesinden nefret ederdim. Büyüdükçe farkettim ki sabır öyle bir şeyi beklemekle sınırlı değil. Sana, olma ihtimali yokmuş gibi görünen bir şey için bile Allah'tan ümit kesmemek sabır; başına gelen bir musibet karşısında sakin kalabilmek sabır; seni sürekli üzen insanlara karşı Allah'a sığınmak da sabır. Böyle düşününce sabretmek bana o kadar da kötü gelmiyor, biliyor musunuz? Sabreden insan aslında Allah'a güvenip bekliyor, içi huzurlu ve sakin, çünkü Allah'tan ümidi kesmemiş. Hani Fatıha Suresi'nde "Yalnızca sana ibadet eder ve senden yardım bekleriz" ayeti var ya, işte o ayete uygun olarak sadece Allah'tan yardım bekliyor. İnsana ne kadar büyük güç ve huzur veriyor, değil mi?

Evet, ama sabretmek yine de zor, değil mi? Haklısınız. Ama siz söyleyin, gerçekten her an ihtiyacımız olmuyor mu bu sığınağa? Öyleyse belki de sabır hakkında, sabır konusunda bize rehberlik edecek insanlar hakkında daha çok okumalıyız. Belki onlar bu konuda bize yardımcı olurlar, ne dersiniz? İşte size bu konuda iki kitap:

Evliya Tezkireleri- Feridüddin Attar
Attar kelimesini duymuşsunuzdur, doğal bitkiler konusunda uzman kişilere denir. Eskinin eczacısı ve doktoru. Feridüddin Attar da küçüklüğünden

beri bu işlerle uğraştığı için bu isimle anılıyor. Evliya Tezkireleri'nde de edep, tevazu, sabır gibi özellikleriyle bizlere rehberlik eden büyük mutasavvıfların hikâyelerini anlatıyor. Onların nasıl hayatlar yaşadıklarına dair kısa kısa örnekler veriyor. Okurken pek çok şeyi şaşıracaksınız ve çok şey öğreneceksiniz emin olun. Ha bir de çok keyif alacaksınız.

Sabır Ağacı Dizisi (8 Kitap)- Mustafa Necati Sepetçioğlu

Mustafa Necati Sepetçioğlu, tarihi romanlarıyla bilinen bir yazar. Ama sanmayın ki romanlarında öyle padişahların, hep ismini duyduğumuz paşaların hikâyelerinden bahsediyor. Tam tersine Anadolu'nun fethinden İstiklal Savaşı'na kadar geçen zamanda gerçekleşen büyük tarihi olayları sıradan insanların gözünden bakarak anlatıyor. Bir kitabında kahraman sıradan bir tüccar oluyor mesela, bir diğerinde bir yeniçeri. Bu yüzden okuyana tarihi olaylarla ilgili farklı kapılar açıyor. Sabır Ağacı serisinde de yine böyle küçük kahramanlarla birlikte bir zaman yolculuğuna çıkıyoruz. Sabır konusunda da sizi bol bol düşündürüleceğinden eminim. Keyifli okumalar :)

SİNEMA

●● Ülüve Atasoy

“Cinayetle Yüz Yüzeyken Tarafsızlık Diye Bir Şey Yoktur.”

Geçen yıl 11 Temmuz Srebrenitsa soykırımının yıldönümünde Bosna'daydık. 30 yılı aşkın ömrümde babamın ölümü de dâhil, bu kadar etkilendiğim; ağladığım; öfke, nefret, acı, hüznün, merhamet, şefkat, hayranlık pekçok duyguyu aynı anda hissettiğim bir başka olay yok ve bundan sonra da olur mu bilemiyorum. Bosna halkının dirayeti, gücü ve metaneti de sanırım bir başka millette yoktur. Toplu mezardan çıkarılan 127 bedenden geriye kalanları defnedişimizi ömrüm oldukça unutamayacağım. Bu yıl toplu mezarlardan çıkarılan 70 bedenin defin haberlerini izlerken, soykırımı konu edinen filmleri tarayalım istedik. Beraberinde Bosna'da yaşanan dehşet verici katliamın videoları dahi hâli hazırda mevcut iken, bu konuda kültür sanat dünyasının bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az ürün ortaya koymuş olmasının şaşkınlığını yaşadık.

Bu ay konuşacağımız ilk film Tarafsız Bölge (No Man's Land). Film, Yabancı Dilde En İyi Film Akademi Ödülü ve Cannes Film Festivali En İyi Senaryo Ödülü başta olmak üzere ondan fazla uluslararası ödüle layık görülmüş olsa da, Boşnak soykırımına dair tatmin edici bir içeriğe ne yazık ki sahip değil. Yine de savaşın gerçek görüntülerine zaman zaman yer vermesi, BM Barış Gücü'nün Bosna'da çözümsüzlükten yana oluşu ve aslında hiçbir işe yaramadığı gerçeği, Sırp'ların ürettiği etnik temizlik kavramını vurgulaması, BM'nin Bosna'ya olan silah ambargosuyla birlikte soykırımı zemin hazırlamasını gözler önüne sermesi açısından takdir edilesi.

“Beni izle, yaptığımı yap ve zeki olmaya çalışma.”

Bölgede savaşın yoğun bir şekilde devam ettiği bir gecede sipere ulaşmaya çalışan Bosnalı bir grup asker, Bosna-Sırbistan savunma hatları arasındaki askerden arındırılmış bir bölgede yollarını kaybeder. Bir süre sonra Sırp askerler tarafından fark edilip üzerlerine ateş açılır. Boşnak bir asker ve kontrol amacıyla

gönderilen Sırlardan hayatta kalan bir başka asker aynı siperde sığınmak zorunda kalır. Mayın üzerinde yaralı bir vaziyette bulunan bir başka Boşnak askerinin durumu, istemeseler dahi onları uzlaşmaya mecbur hale getirir. Bir süre sonra asker formalarını çıkararak ellerindeki beyaz bayraklarla siperin dışına çıkarlar ve bayrakları sallamaya başlarlar. Boşnak ve Sırlar kim olduklarını anlayamadıkları bu insanlar için BM Barış Gücü'nden yardım ister. Barış Gücü'nün komutanı bu olaya müdahale etmek istemez fakat medyanın devreye girmesiyle konuya müdahil olmaya mecbur kalır. Siperde mahsur kalan askerlerin muhabirlere karşı tavrı da medyanın niyetini ortaya koyar mahiyettedir: "İyi para kazanıyor musunuz, acılarımız size iyi kazandırıyor mu?" Nitekim bu serzenişte pek de haksız sayılmazlar; çünkü çatışma sonrası muhabirlerin sorduğu ilk soru "kaydettin mi?" olmaktadır. Çatışmaların yaşandığı bölgenin yakınında bulunan bir çavuş, mayın üzerinde mahsur kalan askere yardımcı olmaya çalışır. Küresel bir kanalın muhabiri Bosna'da yaşananları dünya kamuoyuna duyurmaya çalışıyormuş gibi gözükse de filmin sonunda olay yerinden ayrılırken "Siperi çekmek ister misin?" diyen kameramanına söyledikleri oldukça manidardır: "Hayır, siper siperdir, hepsi aynı."

Birleşmiş milletler barış gücü (United Nations) aslında birleşmiş hiçbir şey (United Nothing) olduğunu göstererek yaralı Boşnak askerini mayın üzerinde yatar bir şekilde bırakır ve yapılabilecek bir şey yok diyerek olay yerini terk eder. Mayın üzerinde yatan asker finalinin oldukça iç burkan cinsten olduğunu da belirtelim.

İkinci filmimiz ise "Ölüm kalanlar içindir." dedikten 2008 yapımı Kar (Snow) 2 yıl kadar önce Srebrenitsa katliamından kurtulan hanımlardan oluşan bir topluluğu Bağlarbaşı Kültür Merkezinde dinleme fırsatımız oldu. 20 yılı aşkın süreye rağmen halen psikolojik

destek alan bu hanımların bizzat yaşadıklarını bizler hayal dahi etmekte zorlanmıştık. Evet, soykırımın kendi bünyesinde barındırdığı dehşetle birlikte, ölenlerin ardında kalanların yaşadıkları da hiç kolay olmamış. Film, Srebrenitsa katliamında bütün erkekleri öldürülen bir köyün sakinlerinin yaşama tutunma mücadelesini konu ediniyor. Filmde Sırp askerleri tarafından götürülen eşlerinin, babalarının, kardeşlerinin ve çocuklarının geri döneceğine dair ümitlerini kaybetmeyen hanımlar, köyü satın almaya gelen Sırlarla yüz yüze geliyorlar. Köy sakinlerinden bir kısmı arazisini satmaya karar verse de bir kısmı arazisini satmıyor. Satış sözleşmesini imzalayan köylülerin de pişmanlığı gecikmiyor. Eşi ölen taze gelinin odasında ağladığı, babasını özleyen genç kızın bekleyişi, oğullarının hasretine dayanamayan annenin ölümü umduğu film. Asr Suresi de, baştan sona sabır üzerine kurulmuş film için adeta serlevha olmuş. İyi seyirler.

AHMET YESEVÎ VE PİR ELİNDEN BADE İÇEN TOPRAKLAR

●● Asiye Çiner

Ahmed Yesevî, Büyük Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde yaşamıştır (ö.1194). Anadolu'nun İslamlaşmasında büyük gayretleri olmuştur. Anadolu'nun manevî fatihi de denilmektedir. Müslüman-Türk tarih, kültür ve medeniyetindeki etkileri günümüze kadar gelmiş olan önemli mutasavvıf, şair, gönül ve fikir erenidir. Yahya Kemal bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: "Şu Ahmet Yesevî kim? bir araştırın göreceksiniz. /Bizim milliyetimizi onda bulacaksınız"

Evet, nice beldeler onun elinden içmiştir hayat iksirini: Maverâünnehir, Taşkent, Batı Türkistan, Horasan, İran, Azerbaycan... Sonra Anadolu ve Balkanlar...

Her şey o meşhur Talas Savaşı ile yön değiştirmeye başladı. Bir tarihçinin benzetişiyile iki güçlü rüzgâr çarpıştı ve fırtınaya dönüştü. Çin baskısı ile batıya doğru ilerlemek zorunda kalan Türkler ve doğuya doğru ilerleyen Müslüman Araplar...

Müslüman Araplar, Türklere İslâm'ı; Türkler de İslâm'a ordularını verdi. Talas Savaşı sonrası Orta Asya'da İslâm'ın yayılması hızlandı. Bu yayılma bazen İslâm'ın devlet dini olarak kabul edilmesi yoluyla, bazen tüccarlar aracılığıyla ama en çok da dervişler sayesinde gerçekleşiyordu.

Hoca Ahmet Yesevî, derviş geleneğinin iyice yerleştiği, İslâm'ın yanı sıra, aşırı uçların ve batıl düşüncelerin de yayıldığı bu ortamda yaşadı. Devrin en önemli âlimlerinden ders alan, Kur'an ı Kerim ve sünnete sıkı sıkıya bağlı olan Ahmet

Yesevî, yeni dinin inceliklerini henüz tam kavrayamamış, yarı göçebe bozkır insanına onların anlayacağı dilde İslâm'ı anlattı. Söylediği bazı öğütlere "Hikmetler" dedi. Kendisinden sonra onun öğrencileri yine onun üslubu ile hikmetler söylemeye, öğütler vermeye devam etti. Onun yetiştirdiği binlerce öğrenci dört bir yana dağıldı. Ahmet Yesevî "Pîr-i Türkistan" oldu.

Daha sonra Moğol zulmünden kaçıp Anadolu'ya gelen Yesevî Dervişleri, tok gözlülük, çalışkanlık, yardımseverlik, disiplin gibi birçok özellikleri ile çevrelerine örnek oldular. "Alperenler" ve "Horasan Erenleri" olarak da adlandırılan bu kişiler, Osmanlı Devleti'nin kurulmasında ve teşkilat yapısında büyük rol oynadılar.

Anlaşılan o ki bu topraklarda Sarı Saltuk, Hacı Bektaş, Yunus Emre, Şeyh Edebali gibi değerlerin yetişmesi Muhyiddin İbnü'l Arabî, Bahâeddin Veled, Mevlana, Ahi Evran gibi gönül erenlerinin Anadolu'ya yerleşmesi tesadüf değildir. Burada yazmadığımız daha nice âlimlerin, gönül erenlerinin varlığı ile oluşan ortam, o dönem Moğol zulmünden bunalmış, mücadele gücü azalmış halka umut olmuş, birlik ve dayanışma ile yeni bir toplum inşa edilmiştir.

Hoca Ahmet Yesevî'nin küçük yaşlarda annesi ve babasını kaybettiğini, bakımını ablasının üstlendiğini, geçimini ahşap kaşık ve kepçe yontarak sağladığını, hocasının Yusuf Hemedânî olduğunu biliyoruz. Onunla ilgili ilginç rivayetlerden biri ise, Hz. Peygamber'in vefat ettiği yaş olan 63 yaşından sonra kendine yer altında bir hücre yaptırdığı, ölümüne kadar orada ibadete ve riyazete devam ettiğidir.

Ölümünden yaklaşık iki yüz yıl sonra mezarını Timur yaptırmıştır. Bugün mezarı bütün ihmal edilmişliklere ve Sovyet dönemindeki unutturma çabalarına rağmen Kazakistan'ın en önemli ziyaret yerlerindedir.

Ahmet Yesevî sadece Türkçe konuşan halkların değil; Yesevî öğretilerinin ulaştığı

her yerin ortak değer olmaya devam etmektedir.

İşte onun günümüz Türkçesine aktarılan şiirlerinden bazıları:

Gönlüm katı, dilim acı, kendim zalim/
Kur'an okuyup amel kılmaz sahte âlim
Garip canımı harcayayım, yoktur malım/
Hak'tan korkup ateşe girmeden piştim işte.

***

Oruç tutup halka riya satanları / Namaz kılıp tesbih ele alanları
Şeyhim deyip başka bina kuranları / Son deminde imanından cüda kıldım.

***

Gözüm düştü, gönlüm uçtu, Arş'a aştı /
Ömrüm geçti, nefsim kaçtı, denizim taştı;
Kervan göçtü, menzil aştı, yorulup düştü /
Sır ulaştı, nasıl olacak halim benim?

***

Allah de ey Kul Ahmed özünü bil / Özü-nü bilince ilmin ile amel kıl
Büyük küçük dostlarından özür eyle /
Sen bilmezken senden hata geçti olmalı

***

Şüphesiz bilin, bu dünya bütün halktan geçer ha / İnanma malına, bir gün elden gider ha.

Dünya için gam yeme, Hak'tan başkasını deme / Kişi malını yeme, Sırat üzerinde tutar ha.

Kul Hoca Ahmed ibadet eyle, ömrün bilmem kaç yıl / Aslını bilsen su ve toprak, yine toprağa gider ha.

2016, UNESCO tarafından Ahmet Yesevî yılı ilan edilmiş, Ahmet Yesevî birçok etkinlikte anılmış ve anlaşıl-maya çalışılmıştı.. Fakat belli ki bizim bundan çok daha fazlasına ihtiyacımız var. Ahmet Yesevî'nin ve Horasan Erenleri'nin, davalarını ve öğretilerini kitaplardan, resmi toplantılardan, kuru anma programlarından, sosyal medya paylaşımlarından çıkarıp hayatın içine sokmamız gerek.

AKİDE ŞEKERİ...

●● Sevgülay Öztürk

Bizler, derdini, tasasını, sevincini, düşüncesini aşkını, sevgisini çiçekle, renkle, desenle ve şekerle anlatan bir medeniyetin çocuklarıyız. Osmanlı, sözün ötesine geçen bir iletişim güzelliğini yakalamış kadim bir medeniyet...

Osmanlıda padişah tahta çıktığı zaman Yeniçeri Ağası bizzat kendilerinin yaptıkları akide şekerini güzel bir kâse içinde padişaha sunarmış. Sunulan şeker 400 gr olursa, "Padişahım, yeniçeri askerleri olarak bizi doğru bir şekilde yöneteceğinize inanıyoruz. Size güveniyoruz, size her zaman destek olacağız, emirlerinize itaat edeceğiz" anlamı taşımış.

Padişah şekerini alır memnuniyetinin ve karşılıklı akitleşmenin ifadesi olarak kendisine sunulan şekerini bizzat kendi eliyle alır yerse padişah, askerlere şu mesajı verirmiş: "Ben de size güveniyorum. Bundan sonra sizinle olan irtibatımız ve çalışmamız şeker tadında olacak, ben de her zaman sizin yanınızda ve size destek olacağım."

Eğer Yeniçeri Ağası tarafından sunulan şeker 400 gramdan az olursa; "Padişahım sen bizim başımıza geldin ama biz sana tam olarak güvenmiyoruz. Bizi layıkıyla yönetebileceğinize olan inancımız tam değildir. Bu konuda şüphe içerisindeyiz" anlamı taşımış. Bu durumda padişah iki şekilde davranmış. Şekere bakar, az olduğunu anlar, mesajı alır ama bu mesajı karşılık şekerden kendi alır yerse bu davranışıyla; "Siz bana güvenmiyorsunuz ama ben size güveniyorum. Sizinle şeker gibi çalışmalar yapacağız" mesajını verirmiş. Şekerin az olmasından mesajı alır da Çeşneci Başına: "Al şu şekerini sen ye" derse bu sefer yeniçerilere şu mesajı verirmiş: "Siz bana güvenmiyorsanız ben de size güvenmiyorum, ben de sizin yanınızda değilim."

Yeniçeriler son dönemlerde, istemedikleri padişahlara karşı kazanlarla akide şekerini yapmayı bırakmışlar. Kazanları sopalara takıp boş bir şekilde sokaklarda gezdirmişler. Bu davranışlarıyla padişaha; "Biz senin yanında değiliz, sana akide şekerini sunmuyoruz. Seninle akitleşmiyoruz ve sana destek olmuyoruz" mesajı verirmiş. İşte, bu gün de kullandığımız "Kazan Kaldırma" tabiri buradan gelmiştir.

Meramını sembollerle dile getirmek, Osmanlı'nın nezaket ve zarafetiyle ilgili olarak sıkça karşılaştığımız bir durumdur. Burada da çok hassas bir konuyla ilgili duygu ve düşünceler, şekerle anlatılmıştır. Akitleşme şekerle yapılmış, bundan dolayı da bu şeker "Akide Şeker" denilmiştir.

Akide Şekerini, kız isteme merasimlerinde de sembolik anlam taşımıştır. Kız istemeye gelen misafire akide şekerini ikram edildiğinde; "Biz sizinle akitleşmek istiyoruz, birbirimize evlilik yolunda söz veriyoruz" mesajı vermiştir.

Kaba, sert ve çirkin sözlerin düşüncesizce sarf edilip, muhataplarını insafsızca yaraladığı günümüzde ecdadımızı anlamaya ve inşa ettikleri zarafet medeniyetini güncellemeye ne kadar da muhtacdır! Ruhları şad olsun...

Istırap Salıncağında Özden Kopuşu Seyrederken

●● Büşra Nur Bakaç

Osmanlı Devletinde 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan Modernleşme-Çağdaşlaşma-Batılılaşma hareketi toplumsal yapıyı derinden etkiledi. 19. Yüzyıl boyunca Osmanlı topraklarını paylaşmak için, batılıların bir araya getirdikleri şartlar, tarihi-kültürel sürtüşmeler içyapımızı iyice yıprattı. 1839 Tanzimat ve 1856 Islahat Fermanı, öze ve köke dayanan bir diriliş hareketi olmak yerine, kültür ve medeniyet değişimiyle milli bünyeyi tahrip eden ve dışa dönüşe ivme kazandıran hareketler oldu. Üstelik bu düzenlemelerle tanınan haklar, ülkedeki azınlık ve yabancı okulların hızla yayılmasına ve her sahada etkin hale gelmesine yol açtı.

Dış tesirlerden en fazla korunması gereken temel değerlerde alabildiğine Batı'ya açık; mutlaka Batı'yla temas halinde olması gereken konularda ise içe dönük ve kapanık hale gelen bu

gidiş, "arada bir ülkenin direnişi, alttan fırlayan bir tarih çizgisinin yaldızladığı altın günler, kısa süren çiçek açmalar, nihayet bir saltanatlık bir diriliş denemesi, bu gelişmeyi yer yer durdurmuş, geriletmiş, geciktirmiş veya hafifletmiş ama sona erdirememiştir."

Osmanlılar için acı, gözyaşı, yas, ölüm, yenilgi, ıstırap anlamına gelen Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) meşhur adıyla 93 Harbi, Osmanlı'yı perişan ettiği gibi, bitmek bilmeyen savaş yıllarının da öncüsü oldu. Osmanlı'nın özünden koparılması için girişilen faaliyetler ne yazık ki sonuç verdi ve sıra Devleti fiilen yıkmaya geldi. 1912 Balkan Savaşı ve ardından 1914 Birinci Dünya Savaşı sonunda başkent İstanbul işgal edildi, ülke dört bir yandan düşman kuvvetleri tarafından kuşatıldı.

Osmanlı'yı bitirmek için bütün şartlar

hazırlanmıştı. Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı bütün şiddetiyle sürerken 23 Nisan 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. İşgal edilen vatan topraklarının ve bağımsızlığın tekrar kazanılması için millet topyekûn savaşın parçası oldu. 1922'de büyük kayıplar verilmiş olarak vatan düşman işgalinden kurtarıldı. "Osmanlı Devletinin, Saltanatın ve Hilafetin muhafazası ve bütün yurdun düşman işgalinden kurtarılması" amacıyla başlatılan Milli Mücadele büyük bir zaferle neticelendi.

Savaşın acısını, zaferin sevincini yaşamaya zaman bulamadığımız o sancılı yıllarda bir o kadar da akıllar karışmış vaziyetteydi. Zaferin hemen peşinden yapılanlardan biri ilginçtir ki, 1 Kasım 1922'de Büyük Millet Meclisi tarafından Saltanatın kaldırılması olmuştu. 29 Ekim 1923'te, Osmanlı Devleti'nin yıkılışıyla kurulan devletlerden biri de Anadolu'muzda kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti oldu. Bu yıllar savaşların getirdiği şartlarla toplumsal ve ekonomik bakımdan oldukça sıkıntılı yıllardı. 1923'te ülkemizin nüfusu 13 milyon olarak tahmin edilmektedir. 1927 yılı verilerine göre ülke nüfusunun %24'ü kentlerde, %76'sı ise köylerde yaşamaktadır.

Altı Asırı aşan bir hâkimiyet sürmüş olan Osmanlı Devleti yoktu artık. İnanımız bütün umudunu yeni kurulmuş olan Devlete bağlamıştı.

İlk uygulamalar, halkın beklentileri karşılamak yerine kaygı verici nitelikler taşıyordu. 3 Mart 1924... Aynı gün içerisinde çok önemli kararlar alındı, kanunlar çıkarıldı. Nelerdi bunlar?

1. Hilafet kaldırıldı.
2. Şer'îye ve Evkaf Vekâleti kaldırılarak bunun yerine iki yeni kurum oluşturuldu.

Bunlardan bir Diyanet İşleri Başkanlığı,

diğeri ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür. Burada şunu hemen belirtmek gerekir ki, Şer'îye ve Evkaf Vekâleti 1920-1924 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin en önemli bakanlıklarından biridir. Sorumluluk alanı ise Din İşleri ve Vakıflar'dır. Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'ne gelince, Osmanlı'da 500 yılı aşkın bir zaman Devletin en saygın kurumu olan Şeyhülislamlık Makamının yerine kurulmuştu. Şeyhülislamlığın Osmanlıdaki sorumluluk sahası; Din İşleri, Eğitim İşleri, Adalet İşleri ve Evkaf (vakıflar)'dı. Bu manada Osmanlı'da Devlet içerisinde son derece güçlü bir kurum olan Meşihat Makamı (Şeyhülislamlık) bir şekilde kaldırılmış, yeni kurulan devlette sadece din işlerinden o da dinin sadece inanç ve ibadet boyutunda halkı aydınlatmakla görevli Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.

3. Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarıldı. Bu kanunla ülkede o gün bir çok farklı kuruma bağlı olan eğitim kurumlarının tamamı, tek çatı altında toplanmıştır, Milli Eğitim Bakanlığı'nda. Bütün eğitim kurumları gibi 900 yıllık köklü bir din eğitimi kurumu olan Medreseler de haliyle bu bakanlığa bağlanmıştır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun çıkarılma nedeni; "memleket içinde kontrol altına alınamayan özel mektep ve medreseleri Maarif Vekaleti'nin kontrolü altına almaktı" ve herhangi bir eğitim kurumunun kapatılması da söz konusu değildi.

Ne var ki, Kanun'un çıkarılmasından yaklaşık iki ay sonra yayınlanan bir genelge ile bütün medreseler kapatılmıştır. Medreseleri kapatan genelgeyi yayınlayan Maarif Vekili Vâsıf Çınar meseleyi kamuoyuna şöyle duyurmuştu: "On binlerce asker kaçağının ocağını söndürdüm. Bundan duyduğum zevk, Milli Mücadelenin o heyecanlı devirlerinde duyduğum en yüksek zevklerden daha büyüktür."

Eğitim tarihimizde en uzun süre Milli Eğitim Bakanlığı yapmış olan kişilerden biri olan Hasan Ali Yücel de Tevhid-i Tedrisat'la ilgili şunları söylemişti. "Bu kanun tamamıyla dini bir maarif teşkilatı olan medreseyi kaldırıyor, Türk maarifi lâik ve dünyevî bir mahiyet kazanıyordu... Tevhid-i tedrisat, maziye bağlanan düşünüş tarzının yıkılıp, modern kültürün kurulması hareketidir. Bu bakımdan tarihimizin ve istikbalimizin en mühim inkılâplarından biridir."

Bu ifadeler, medreseyi kapatan anlayışın meseleye yaklaşımını açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Medreselerin kapatılmasından sonra onların işlevlerini yerine getirmesi için bir ilahiyat fakültesi ile 29 imam hatip okulu açıldı. Ancak bu kurumların yaşaması için gerekli önlemler alınmadığı gibi şartlar, kapanması için oluşturuldu.

1924'te medreseler kapatıldı, 1927'den itibaren okul programlarındaki Arapça ve Farsça derslerinin yanında din dersleri de çıkarılmaya başladı. 1930'da İmam Hatip Okulları kapandı, 1933'te İlahiyat Fakültesi kapandı. Böylece 1948-1949 yılına kadar Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı birkaç Kur'an kursu dışında

resmi alanda din eğitim veren ve bilhassa din adamı yetiştiren kurum kalmadı.

Aynı dönemde, 1932 yılından itibaren 1950'ye kadar sürecek olan Türkçe ezan uygulaması başladı. Türkçe Kur'an, Türkçe ibadet girişimleri oldu. Yeni anlayışın fikir öncülerinden Ziya Gökalp'in şu dizeleri konuyla ilgili uygulamaların gerekçelerini açıklar gibidir: "Bir ülke ki, caminde Türkçe ezan okunur, Köylü anlar manasını namazdaki duanın, Bir ülke ki, mektebinde Türkçe Kur'an okunur. Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hüdâ'nın. Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın!..." 1934'de Ayasofya Camisi müze haline dönüştürüldü. Bu uygulamalar yapılırken "meşihat (şeyhülislamlık) makamının işlevi verilmiş olur" gerekçesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görüşüne hiç başvurulmamıştır. 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile dini yayın, toplantı, konuşmalar vs. de yasaklandı.

Böylece meslekî din eğitimi yanında, genel öğretim kurumlarındaki din dersleri de kaldırılmaya başlayınca, din eğitimi tamamen ailelerin anlayışı çerçevesinde şekillenmeye terk edilmiş oldu. Yetkililerin bu durum karşısında hiç bir tedbir almaması, din eğitiminin uzunca bir zaman örgün eğitim kurumlarından uzaklaşmasına yol açtı. Netice olarak din gibi insan hayatının vazgeçilmez bir gerçeği olan duygunun yozlaşmasına ve çeşitli ruhsal problemlerin ve olumsuzlukların yaşanmasına zemin hazırlamış oldu. Bu arada vatandaş çocuğunu devlet okullarına göndermek istemez hale geldi.

Beşinci Millî Eğitim Şûrası'nda din derslerinin tartışıldığı bir müzakerede söz alan Dicle Köy Enstitüsü Müdürü Hüsnü Dikeçligil, bu dönemde yaşadığı bir hatırayı şöyle nakletmektedir:

"...1937-1938 senesinde hocalık yapmak üzere Giresun yolunu tuttum. Orada öğretmenlik yaptığım sırada bir vatandaş bana: Öğretmen! Dedi, biz bu toprakları kurtarmak için, vatan ve millet için canlarımızı şehit verdik. Şühedânın çocuklarını, aziz mukaddesatı uğruna ölen insanların çocuklarını okutmak sevaptır. Siz benim çocuğuma Allah'ın sesini duyurmuyorsunuz onun için çocuğumu sizin mektebe göndermiyorum. Ben bu vatandaşa ne cevap verebilirdim? Sükût ettim..."

Bu esnada inkılaplar hızlı bir biçimde devam etmektedir: 1925 Tekke ve Zaviyeler kapatıldı. 1928 Harf inkılabı yapıldı. Arap alfabesi ile okuyup yazmanın Batılı düşünceye geçişin önünde engel olduğu düşünülerek Arap alfabesiyle yazılan Osmanlıca yerine, Latin harfleriyle yazılan yeni bir dil hedeflendi. 1925 tarihinde Şapka İktisası Hakkındaki Yasa kabul edildi, bununla fes yerine şapka giyilmesi amaçlandı. 1926 Türk Medeni Kanunu ve 1927'den itibaren kılık kıyafetle ilgili düzenlemeler getirildi.

"Tek Parti Dönemi" diye bilinen 1923-1946 yılları arası yakın tarihimiz açısından oldukça önemlidir. "Halka rağmen halk için" anlayışıyla, halkın taleplerinin ve beklentilerinin dikkate alınmadığı, ideolojik yaklaşımların hakim olduğu bu dönemde ülkede maddi ve manevi ciddi buhranlar yaşanmıştır. Halk dikkate alınmadığı gibi, siyasi bir muhalefet de olmadığı için tek parti iktidarı otoriter bir tutumla istediği her şeyi uygulamaya koymuştur. "Allah demenin yasak olduğu yıllar" şeklinde hafızalara yer etmesinden ve yukarıda kısmen verilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere dini hayatta da hayli sıkıntılar yaşanmıştır. Dönemin

Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Aksekili o günlere dair hazırladığı geniş raporunun bir yerinde şöyle demektedir: "...Bugün memleketin birçok yerinde hakiki ve münevver din adamı bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak bir imam ve hatip bile bulunamamaktadır. Hatta bazı köylerimizde, ölenlerin teçhiz ve tekfini ile ebedi istirahatlarına tevdi gibi en basit dini bir vazifeyi ifa edecek kimseler dahi bulunamamakta ve cenazelerin kaldırılmadan günlerce ortada kalmakta olduğu senelerden beri işitilmekte ve görülmektedir..."

... Diğer cihetten bugün birtakım batıl akide ve yalancı tarikatların sinsi sinsi ve fakat sistemli denecek surette memleketin hemen her köşesinde yayılmakta ve üremekte olduğu bir vakıdır...

... Sonra kökleri dışarıda olan dini, ictimai, siyasi bir takım yabancı akide ve mezheplere mensup kimselerin muhtelif şekiller ve vasıtalarla yaptıkları propagandalar ve yayınladıkları eserler de halk üzerinde çok kötü tesirler yapmaktadır...

Yirmi altı seneden beri (1924-1950) çocuklarımız hakiki bir din ve ahlak terbiyesinden mahrum olarak ve içi bomboş ve herhangi menfi bir tesiri kabule müsait bir halde yetişmektedir. ... Buhranın sebebi, maneviyata vurulan darbedir. Şu halde buhranın tek çaresi de maneviyata layık olduğu ehemmiyeti vermektir."

Bu uygulamalarla Demokrasi Tarihimizde çok partili hayata geçiş olarak bilinen yıllara gelindi. Bakalım bundan sonra neler olacak, önümüzdeki sayılarda göreceğiz bunu da nasipse. Şimdilik hoşça kalın.

FATİH SULTAN MEHMET'İN VAKFIYESİNDEN...

“Ben ki, İstanbul Fâtihi abd-i âciz (âciz kul) Fatih Sultan Mehmed, bizâtihi alın terimle kazanmış olduğum akçelerimle satın aldığım İstanbul'un Taşlık mevkiinde kâin (bulunan) ve mâlumu'l-hudut (sınırları belli) olan 136 bap (parça) dükânımı aşağıdaki şartlar muvacehesinde (doğrultusunda) vakfı sahih eylerim (vakıf olarak bağışlarım):

Bu gayri menkulâtımdan (taşınmaz mal) elde olunacak nemalarla (gelirlerle) İstanbul'un her sokağına ikişer kişi tâyin eyledim. Bunlar ki, ellerindeki bir kap içinde kireç tozu ve kömür külü olduğu halde, günün belirli saatlerinde bu sokakları gezeler. Sokaklara tükürenlerin, tükürükleri üzerine bu tozu dökeler ki, yevmiye 20'şer akçe alsınlar.

Ayrıca 10 cerrah, 10 tabip ve 3 yara sarıcı tâyin ve nasp eyledim (görevlendirdim). Bunlar ki, ayın belli günlerinde İstanbul'a çıkalar, bilâistisnâ (istisnasız) her kapıyı vurular ve o evde hasta olup olmadığını sorular, var ise şifâsı ya da mümkünse şifâyap olalar (hastanın şifa bulmasını sağlayalar).

Değilse, kendilerinden hiçbir karşılık beklemezsiniz Dârülaceze'ye (huzurevine) kaldırarak, orada salâh (ferah) bulduralar... Maazallah (Allah korusun) herhangi bir gıda maddesi buhranı da vaki olabilir. Böyle bir hal karşısında bırakmış olduğum 100 silah, ehli erbaba (usta avcılara) verile. Bunlar ki hayvanatı vahşiyenin (av hayvanlarının) yumurtada veya yavruada olmadığı sıralarda balkanlara çıkıp avlanalarki, zinhar hastalarımızı gidasız bırakmayalar.

Ayrıca külliyyemde inşâ eylediğim imârethânede (aşevi) şehit ve şühedânın

harimleri (aileleri) ve Medine-i İstanbul (İstanbul şehrinin) fukarası yemek yiyeler. Ancak, yemek yemeye veya almaya bizâtihi kendileri gelmeyip, yemekleri güneşin loş bir karanlığında ve kimse görmeden kapalı kaplar içerisinde evlerine götürüle.”

1. “Vakıf” ve “Vakfiye” Ne demektir? Araştırın, Tartışın...
2. Fatih'in yukarıdaki vakfiyesini okuyarak, vakfiyede geçen konuları müzakere edin.

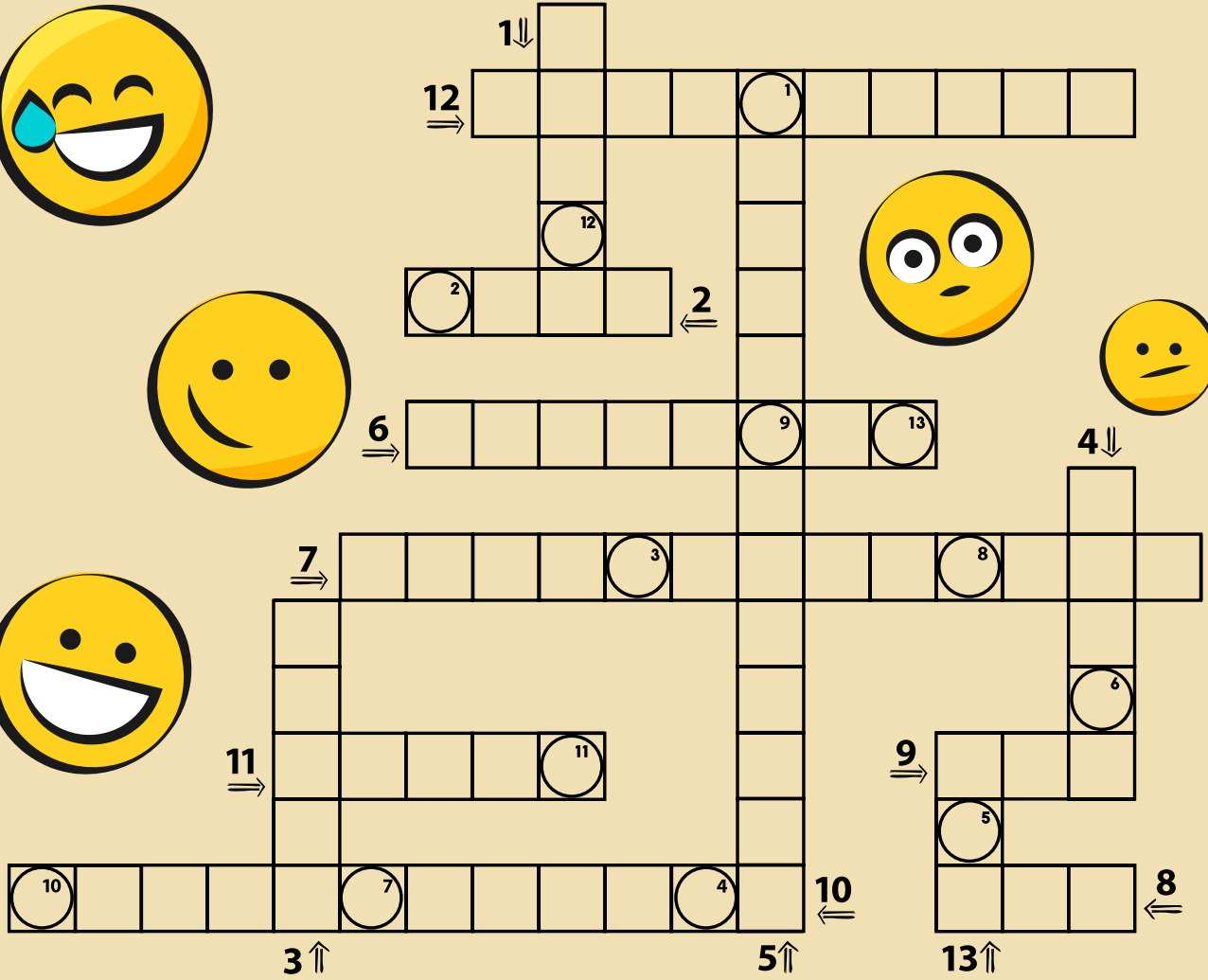
Ey iman edenler! Sabredin, kararlılıkta yarışın, düşmana karşı hazırlıklı olun, Allah'a karşı gelmekten sakının ki başarıya ulaşabilesiniz.

Âli İmrân Suresi 200. Ayet

ÇENGEL BULMACA

●● Gülser Öztürk

SORULAR

- 1) Miraç mucizesinin gerçekleştiği şehir
- 2) Adını Rasulullah(as)'ın bir mucizesinden alan sure(...Suresi)
- 3) Kulluk mertebesinin en üstün seviyesi
- 4) "... ve namazla (Allah'tan) yardım dileyin." (Bakara 153) Boşluğa gelmesi gelen kelime
- 5) Çin'in çeşitli bahanelerle katliamlar yaptığı Türk ülkesi
- 6) Tevbe suresi 40.ayet'te bahsedilen iki kişiden biri (Hz. ...)
- 7) Namazdan sonra çekilen zikirlerden biri
- 8) Rasulullah(as)'a vahiy katipliği yapmış olup Hudeybiye antlaşmasını da yazan sahabi (Hz...)
- 9) Zaman dilimlerinden biri üzerine yemin edilmesi ile başlayan bir sure
- 10) Ahmet Yesevi'nin eseri
- 11) Namazın, insanı şeytandan ayıran başlıca hareketi
- 12) Dinimizde, Peygamberimiz(as)'in Medine'ye hicretinde gerçekleşen "ilk"lerden biri
- 13) Kur'an'da yaratılış itibarıyla Hz.Adem(as)'e benzetilen peygamber (Hz....)

1 2 3 2 Z 4 1 5 2 1 6 7 2 Y 2 5 6 Z 8 6 9 10 2 1

V 11 6 9 10 12 8 12 6 10 11 1 2 8 9 6 O 13

Ayet: .. Namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkor. ... (Ankebut Suresi 45)

1) Secde 12) Cuma Namazı 13) İsa
Ehmedüillillah 8) Ali 9) Asr 10) Divan-ı Hikmet
4) Sabır 5) Doğu Türkistan 6) Ebu Bekir 7)

(Ankebut Suresi, 45)

Cevap Anahatları: 1) Kudüs 2) İsrâ 3) İnsan